

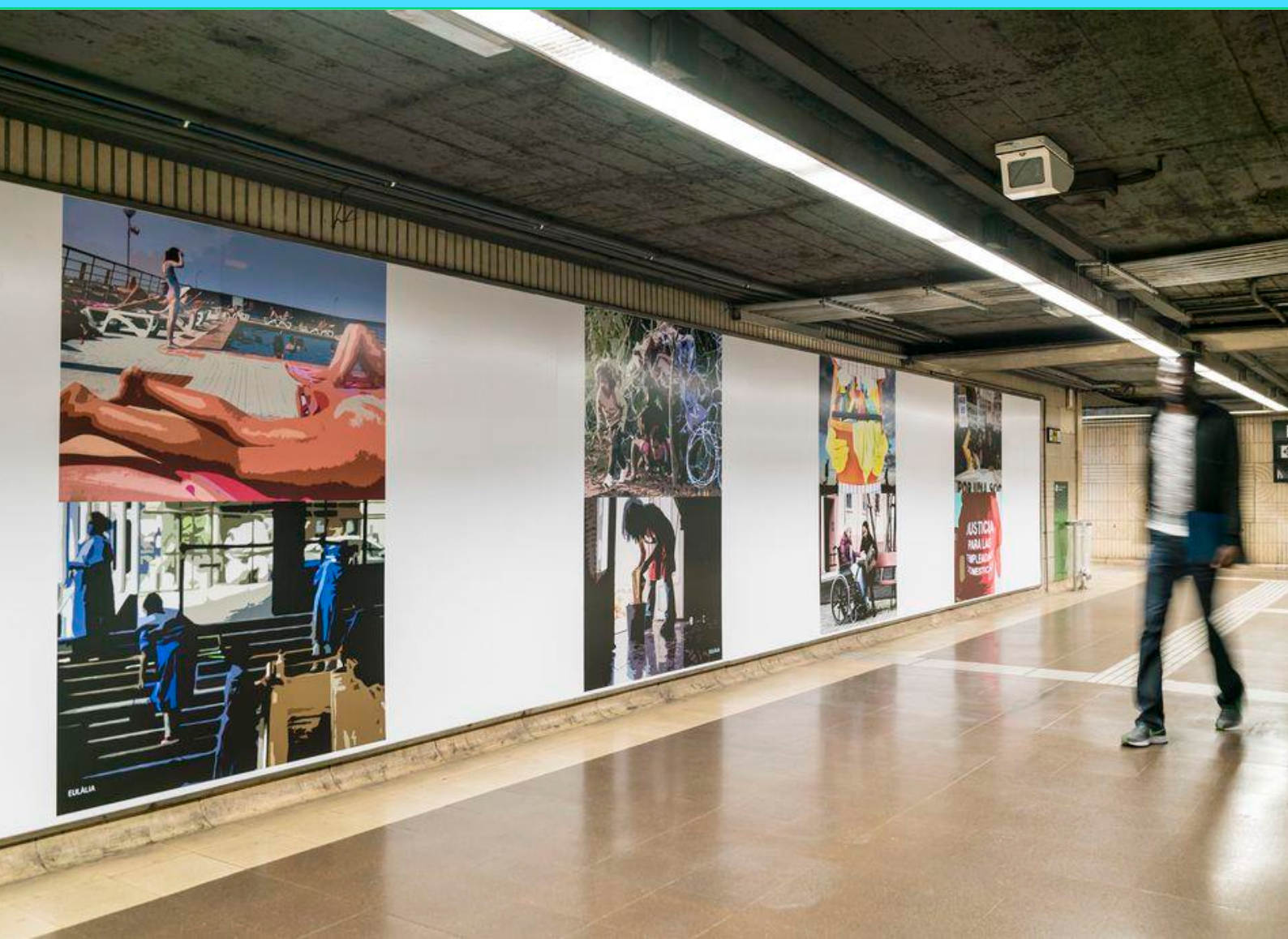

Barcelona
Demà

Compromís
Metropolità 2030

Metròpoli Intel·ligent

Cultura

Sobre la gestió de una ciutat imprevisible

Cicle de la Metròpoli Intel·ligent.

Autoria: Simona Skrabec, Doctora en teoria de la literatura i literatura comparada. Assagista, traductora i observadora.

Data: 03/06/2021

Resum:

En un dels seus llibres més influents, *Universe of the Mind* (1990), la primera traducció anglesa d'ample abast, el semiòleg Iuri Lotman va definir la intel·ligència amb tres simples punts. Segons Lotman, la intel·ligència és la capacitat de memòria, la capacitat de comunicació i la capacitat de creació d'informació nova, no deduïble de la informació existent. Utilitzaré aquests tres conceptes per examinar si la Regió Metropolitana de Barcelona, «aquesta realitat territorial de 5 milions d'habitants i que no compta amb una instància pròpia de govern», com diu el text de presentació del projecte, s'encamina cap a la construcció d'una ciutat intel·ligent.

Juri Lotman obre el llibre *Universe of the Mind* (1990) amb una anècdota que sembla ben bé un acudit: un matemàtic famós va a una conferència on es discutirà sobre la intel·ligència dels animals. Des del públic, el matemàtic interromp l'orador i li demana que defineixi què és la intel·ligència. Com que ni el presentador ni ningú altre a la sala poden donar una resposta satisfactòria, tots decideixen anar-se'n a casa. Si no saben definir què és la intel·ligència, tampoc poden definir la dels animals.

Amb aquesta excusa, el semiòleg es va atrevir a **formular la seva proposta de definició d'intel·ligència en tres simples punts. La intel·ligència és:**

- **a. la memòria**, la capacitat de preservar i de reproduir la informació
- **b. la comunicació**, la transmissió de la informació disponible
- **c. la creació d'una informació nova**, no deduïble de la informació existent i que és fins a un cert punt imprevisible.

Utilitzaré aquests tres conceptes per examinar si la Regió Metropolitana de Barcelona, «aquesta realitat territorial de 5 milions d'habitants i que no compta amb una instància pròpia de govern», com diu el text de presentació del projecte, s'encamina cap a la construcció d'una ciutat intel·ligent.

Barcelona és una ciutat amnèsica que viu en un carpe diem perpetu. Els carrers bateguen carregats de dinamisme, d'una energia inesgotable. El dia a dia hi és pensat com un *breaking news* permanent. El ritme de les novetats importants supera la capacitat de retenció. La mirada està sempre fixada en el futur. Cal arribar on encara no som. O, el que és el mateix, mantenir els ideals prou lluny perquè mai no es puguin realitzar i així continuïn preservant la seva perfecció. La «realitat» en aquest espai és, doncs, bigarrada, eixordadora i intangible, difícil de copsar, i encara més de definir.

És impossible cultivar cap mena de memòria des d'aquesta posició de desubicació. Spainair, la companyia aèria comprada per a la ciutat, utilitzava una mena de mapa conceptual per descriure el projecte de negoci i la idea dels seus creatius serveix molt bé per il·lustrar l'aporia que hem d'adreçar. Es tractava d'un mapa del món esquemàtic, fet de connexions entre ciutats amb aeroport, que ignorava ostensiblement cap connexió amb la geografia física. Les ciutats que formaven part d'un mateix eix ben bé podrien ser de continents diferents totes elles.

Vivim en un món que té aquesta capacitat de substituir la realitat física amb una realitat imaginada, però alhora possible, i que els vols que connecten punts distants, d'altra manera inaccessibles. Si el segle XIX i la primera meitat del XX va ser definit per la connectivitat ferroviària —i que va acabar amb les deportacions als camps nazis, impossibles a gran escala sense aquesta infraestructura— el perill del segle XXI és concebre el món des de la perspectiva d'ocell. La realitat es confon amb el Google maps que es pot empetitir i engrandir amb el dits polze i índex, sobre una pantalla tàctil. Que avui veiem la realitat com una matèria mal·leable, és un fet. Això, precisament, ens obliga a pensar amb una disciplina analítica molt més acurada.

La Barcelona metropolitana, que reclama com a seus els 5 milions d'habitants, és producte d'una mena de fantasia insensata. **D'on neix aquest desig de voler arrencar tot un territori de la seva vinculació amb la realitat circumdant?** Per què cal imaginar Barcelona com una ciutat-aeroport on s'hi arriba per una

passarel·la mòbil, com si «desembarquéssim» al nucli de la diversió, la creativitat i el bon rotllo?

Estem parlant d'una ciutat feta bàsicament de nouvinguts. Els que hi hem arribat en les últimes dècades, que com jo mateixa, i que ostentem cognoms impronunciables per a molts i portem qui sap quins records difícils de compartir amagats sota la pell, encara no tenim gaire importància perquè tot just estem buscant el nostre lloc. **El que realment és influent aquí és el fet que bona part d'aquests 5 milions d'habitants de la regió metropolitana són producte d'una fugida:** del camp a la ciutat, de la ignorància al coneixement, de la repressió a un illot on la fe en la llibertat és compartida, de la pobresa endèmica a la possibilitat d'un ascens econòmic i també social. **El perill que afronta Barcelona a causa de ser un gresol de persones que busquen un futur més digne és que es construeixi només des d'un pacte d'oblit.** Un bon ciutadà barceloní, oblida, doncs, qui era i només vol ser ara i aquí, sorollosament present. Amb això n'ha de tenir prou.

Les societats de l'altra banda de l'Atlàntic, que s'han anat fent amb capes successives de migracions, i han aplicat la política del *melting pot* a consciència, ens diuen que la tècnica de fondre les identitats col·lectives en una mena d'alts forns no funciona. Les diferències no desapareixen si la gent venera una única bandera i parla un sol idioma, sinó que s'aprofundeixen, reverberen durant segles i esclaten periòdicament amb una ira incontenible. Les injustícies socials no es poden combatre amb eslògans, sinó que demanen un treball aprofundit, canvis tangibles, possibilitats d'encontre reals. Perquè tot això pugui passar, als Estats Units o a Barcelona, es necessita un relat prou complex i ramificat perquè cada persona pugui anar trobant la seva relació amb el lloc on viu. Si no es reconeixen ni el dolor sofert ni els danys infligits ni els silencis imposats és impossible cap mena d'igualtat, de diàleg entre iguals.

Per això mateix, **la memòria del lloc sí que importa.** Cal conèixer literalment el subsòl d'una ciutat com Barcelona i ser conscient que és un jaciment, que acumula molta memòria compartida, moltes capes sobreposades. Tenim, és clar, descrit el passat llunyà, que hem institucionalitzat a través dels museus i els experts en tot allò que ens resulta remot. En canvi, la memòria que encara té la capacitat de ferir les sensibilitats, acaba sempre marginada, mig oblidada, etiquetada com a molesta per a la convivència. **Podríem dir que la situació és tan greu que a Barcelona el concepte de «llocs de memòria»** (Pierre Nora), que tanta tinta ha fet córrer per Europa de la postguerra, **és buit de tot sentit.**

Faig un petit recorregut, a l'atzar, com si passegés apressada per la ciutat: el monument a Francesc Ferrer i Guàrdia corona una escala mecànica que condueix cap a l'estadi de Montjuïc, interromp potser una mica la riuada dels turistes cultes que acaben de veure el MNAC i s'apressen cap a la Fundació Miró, però fins i tot el més atent d'entre ells no podria mai endevinar quina atrocitat s'amaga sota la vida i la mort del personatge que dona lloc a aquesta estàtua de bronze. El pilar de Jacint Verdaguer està situat en una cruïlla de trànsit infernal i mai he sentit a ningú proposar que la pacificació de l'Eixample podria donar un respir al vell poeta. La sensibilitat d'un artista com Francesc Abat, amb els «Sols de fil» de Paul Celan brodats sobre els blocs de marbre blanc, que, en realitat forma part del monument al General Moragues, està perduda entre els passos de zebra. El monument és impossibles de trobar fins i tot si en coneixes la ubicació. I l'estructura metàl·lica que commemora els bombardeigs de la Guerra Civil en un dels laterals de la Gran Via qualsevol dia serà descobert per alguna empresa de lloguer com un lloc ideal per encadenar-hi patinets preparats per pagar i usar... El

més greu, però, és la paret de ciment encarada amb el mar al Camp de la Bota. Els noms dels afusellats hi són posats en cartells d'aspecte ben provisional. La memòria de la ciutat és tan incòmoda que els seus successius responsables l'han fet fungible, gosaria dir que sovint a propòsit.

Certament algú pensarà que exagero amb aquestes descripcions i busco exemples capaços de sacsejar les consciències, però és un fet que ens falta, en general, la capacitat de relacionar-nos amb el passat d'aquest «territori metropolità» críticament i alhora coherentment. Ens falta sobretot que la memòria recent sigui compartida, que sigui compartida en el sentit d'un relat que tingui un suport conscient i actiu de les instàncies públiques. **Aquesta regió tan densament poblada acumula tanta memòria útil per totes les persones que hem vingut aquí a buscar un nou començament** —i no només ara, sinó generació rere generació, com cal recalcar de nou. Des d'aquesta perspectiva queda molt clar que Barcelona no es pot permetre de pensar-se com un *hub* de parets de vidre i estructura d'acer, un indret preparat perquè ningú ni res hi deixi cap petjada, cap empremta. Seria una ciutat com tantes altres, una «metròpolis» més en el mapa de ciutats idèntiques als cinc continents que s'esforcen tan com poden per assemblar-se una a l'altra.

Una tàctica «intel·ligent», en canvi, seria convertir tot aquest saber acumulat que neix en les circumstàncies difícils, que es forja a través del patiment col·lectiu, en una eina que ajudi als altres a comprendre els seus propis bagatges fets de records, com ja dit, difícils de compartir. Per exemple, fa vint-i-cinc anys, Barcelona va reunir experts de tot el món i hi va néixer la *Declaració Universal de Drets Lingüístics*, proclamada al paranimf de la UB el mes de juny de 1996. Qui recorda, encara, aquesta fita? Mai s'ha aconseguit cap reconeixement formal per part de les Nacions Unides, de manera que aquest document porta un nom fals, pompós, perquè no té pas l'estatus d'una Declaració Universal. Però l'ús que les «comunitats lingüístiques» —aquest és un dels conceptes forjats a Barcelona— li han donat a tot el món, la legitima. La DUDL és un producte únic, irreemplaçable, fruit d'aquests 5 milions de metropolitans que sabien trobar la manera de transmetre la seva memòria històrica als que entenen el desig de viure en un món capaç de comunicar-se i no basat en privilegis ni exclusions.

Per altra banda, que la ciutat sigui un nus de comunicacions no cal ni dir-ho. És evident que el segon punt de la llista de Juri Lotman, que la intel·ligència significa la capacitat de transmetre la informació disponible, l'hem sabut implementar amb escreix. Funcionen les escoles, els mitjans de comunicació treuen fum, tots som més o menys capaços de comunicar-nos *indistintament* en català i castellà, l'anglès no queda gaire enrere per les persones més curioses i alguna altra llengua. **En aquest territori, els obstacles per transmetre la informació no els reconeixem gaire fàcilment.**

La pandèmia, però, ha fet visible dolorosament que la informació no és allò que viatja empaquetat com un missatge segur que «només» cal traduir a un altre idioma sense residu, sense cap modificació, i ja ens podem comunicar tots amb tots i sense cap interferència. Els missatges s'han fet buits, insegurs, inquietants, sovint també directament falsos. Els trucs de màgia verbal, que abans només identificàvem amb l'arena política on els arguments apareixien i desapareixen com un conill en el barret del mag, ara ens afecten d'una manera massa directa: **com mantenir la preocupació lògica i legítima de la població dins d'un espai de comunicació serè, basat en arguments comprovats?**

Llavors, **la intel·ligència comunicativa**, el segon punt de la definició de Lotman, **amaga l'exigència de ser capaços de discernir entre la informació i el pensament màgic?** Hem de ser capaços de detectar a l'instant tota notícia falsa que pot anar des de les teories de la conspiració fins a una culleradeta de lleixiu diluït com a remei universal per tots els mals? Cal que per ser intel·ligent siguem capaços de dir això és veritat i això fals, això és bo i això nociu, això pots fer-ho i això altre, en canvi, no? No ho fariem mai bé, aquestes distincions tan clares i excloents són impossibles.

La temptació de fer de demiürg, a més, és un dels perills més grans que afronta qualsevol poder. Fins i tot les persones més ben pensants poden, per exemple, excedir-se amb les regles del llenguatge políticament correcte, o amb les mesures a favor de la protecció del medi ambient. De cop ens trobem llavors amb una ideologia rígida que distingeix entre ciutadans bons i els que no ho són perquè no obeeixen la norma. **Quin sentit té, doncs, intentar introduir responsabilitat i pensament crític en la societat si al final les idees les transformem en regles ridículament simples?** Els patrons de comportament han de ser premiats o bé mereixen un càstig, només tenim aquestes dues opcions? Només podem pensar la societat des de les oposicions binàries? **La verdadera transformació requereix tot un altre esforç.**

El que ha demostrat la pandèmia és la importància de la traducció. No es tracta pas d'una cosa tan fàcil com llogar un intèrpret i seure's a la sala de conferències amb uns auriculars. No es tracta de la traducció entre les llengües, sinó de la capacitat de transcendir els límits d'allò conegut: de connectar àmbits de coneixement, d'aventurar-se més enllà del límits d'allò que és possible pensar per trobar el que només intuïm, però potser existeix i cal trobar-ho. La famosa frase de Wittgenstein «Els límits del meu llenguatge són límits del meu món» l'hem de llegir avui dia d'una manera molt punyent: fins que no podem pensar un remei, una teràpia, una manera d'organitzar la producció de vacunes més efectiva, totes aquestes solucions de la crisi seran fora de l'abast. Per poder fer alguna cosa, primer l'hem de poder pensar. I per poder trobar les solucions impredecibles, hem de buscar més enllà dels límits previstos. **La col·laboració i la connectivitat no són doncs un adorn prescindible, sinó que són, especialment en moments de crisi, l'única via de sortida. Per això cal cultivar l'esperit d'entesa i la capacitat d'escoltar tot allò que no coneixem.**

La ciència ha fet en aquests últims mesos un esforç immens que ens pot revelar com acabem de veure el sentit del tercer punt de Lotman, **la capacitat de crear una informació nova, no deduïble de la informació existent.** Tots els avenços no serien possibles sense aquest atreviment de posar en col·lisió uns espais abans no coincidents.

Tots sabem que **el gran atribut de Barcelona és precisament aquesta capacitat de trobar solucions inesperades i impredecibles.** El nostre territori és un territori de frontera en sentit semiològic. En aquest espai relativament petit es creuen moltes influències, moltes tensions. El text de presentació de Barcelona Demà el descriu com «un terreny de joc» i sospito que darrere hi pugui haver la concepció de Pierre Bourdieu que va entendre la cultura com un camp magnètic, és a dir, un espai extremadament dinàmic, dins del qual es creen tensions constants. Qualsevol cultura existeix només en aquest estat de moviment, creix o decreix, s'enforteix o s'afebleix —perquè tal com va establir Newton, el principi de l'univers és el moviment i no pas el repòs. Dins del camp, però, cal que els jugadors tinguin ganes de jugar. **Preservar un espai dinàmic, lliure de tensions excessives, de repressió, d'imposicions, de frau, d'inseguretat que posi en**

perill la integritat física o moral —és potser el més important que podem demanar al futur.

El problema és, però, que aquests espais dinàmics, on l'aiguabarreig és intens i on neixen totes aquelles valuoses informacions impredecibles, són també espais que creen incertesa i dubte. Són espais on la por davant del desconegut, davant la pèrdua de l'estabilitat, davant la modificació de les rutines assentades més pot prosperar. Si el preu d'aconseguir una societat innovadora i capaç d'autosuperar-se constantment és el de fer que el sistema funcioni per damunt de les seves capacitats, sotmès a un estrès permanent, explotant la capacitat de resiliència sense cap escrúpol (Naomi Klein, *La doctrina del xoc*, 2007), llavors **els beneficis de viure en la terra més fèrtil per a les innovacions, en una zona de frontera, no seran pas per als 5 milions de metropolitans que suposadament encara busquen la seva identitat.**

CONCLUSIÓ

Al mateix llibre ja citat, *Universe of the Mind* (1990), Iuri Lotman estableix un altre principi extremadament important que condiciona tota la planificació dels projectes de futur. És evident que podem planificar i preveure només allò que ja coneixem.

Com introduir a la planificació l'espai necessari per preveure i impulsar projectes que puguin aportar idees noves, inesperades, imprevisibles? Podem anomenar aquesta nova perspectiva el principi de traducció.

Lotman diu que si parlo amb un interlocutor que m'entén absolutament i m'és alhora absolutament comprensible, qualsevol intercanvi entre aquestes dues persones resultaria inútil i innecessari. En una comunicació absolutament comprensible no sorgiria cap informació addicional ja que l'interlocutor seria una còpia mecànica del meu propi jo. «Si em passo les monedes d'una butxaca a l'altra, no es multipliquen», diu Lotman. Aquesta frase l'hem d'entendre com una anàlisi molt perspicax que ens explica perquè la majoria dels esforços en l'àmbit cultural no són capaços de propulsar canvis estructurals. La cultura tendeix a crear còpies mecàniques d'allò que ja existeix, rèpliques que no aporten res de nou, sinó que només preserven i/o copien allò que ja conegut. La fantasia de poder produir una traducció que fos la còpia exacta d'un original es transmet també a tots els altres àmbits de la vida. La majoria dels projectes públics són deutors d'aquesta idea de voler realitzar una còpia perfecta d'algun model ja existent.

Perquè les relacions puguin generar guanys cal construir una situació de diàleg. **El diàleg no esborra la diferència entre els interlocutors, sinó que sovint les intensifica i les fa més importants perquè les posa de relleu.** El principi de traducció és, doncs, la capacitat de pensar des de la diferència. En aquest sentit, el contacte amb els altres ens modifica substancialment. Gràcies a aquest principi de traducció, les monedes sí que es multipliquen quan passen de la butxaca d'un a la d'un altre. En contacte amb la diferència, les coses conegudes es tornen estranyes, incomprensibles i inhabituals, per això les podem tornar a veure, a repensar i a reajustar a l'actualitat. Si per traduir un llibre hem d'importar una paraula o un concepte que encara no existeix en la nostra llengua, hem de crear aquestes paraules i conceptes nous. Amb això ampliem l'abast del que som capaços de dir i d'entendre. Qualsevol contacte amb la diferència, en el fons, funciona d'acord amb aquesta mecànica d'ampliar els límits d'allò conegut. El guany més important del principi de traducció és que d'aquest intercanvi neixen nocions que encara no podem ni imaginar ni preveure.

El diàleg no significa, doncs, esdevenir idèntic amb el teu interlocutor, sinó preservar les diferències, però alhora establir possibilitat de comunicació que no només canvia els dos interlocutors, sinó fa que es transformin pel contacte i sorgeixin elements nous.

REPTES

D'acord amb aquesta base teòrica, podem imaginar algunes estratègies concretes per impulsar canvis estructurals en la vida cultural de la regió metropolitana. En proposo tres, d'acord amb els tres punts amb els quals Lotman va definir la intel·ligència:

- a) **El treball de MEMÒRIA que cal fer a Barcelona és connectar la història d'aquest territori amb la memòria personal dels seus habitants**, que clarament són de procedències diverses. Aquest contacte pot provocar nous enfocaments, que podrien ser importants fins i tot a nivell global. Un exemple podria ser ja esmentada Declaració Universal de Drets Lingüístics que es va impulsar des de Catalunya i va definir ben bé una nova manera de tractar la qüestió lingüística i les bases de la convivència. Aquest enfocament ha ajudat a tractar, i a vegades resoldre, moltes crisis arreu del món. Tot i que fins ara no ha estat adoptada pels organismes internacionals de més pes com UNESCO o les Nacions Unides, fins i tot en aquest màxim nivell està clara la influència que la Declaració ha exercit en altres documents fonamentals que s'han anat desenvolupant en aquest àmbit. Amb aquest exemple podem veure que **cal evitar crear simplement els relats paral·lels i superposats, com si la regió metropolitana fos un simple mosaic d'identitats** que coexisteixen més o menys pacíficament, però que no interactuen entre elles ni amb el seu entorn de fora de la regió metropolitana, que es preserven separades en les seves «essències» indefinidament i que són bàsicament sordes per tot allò que no identifiquen com a seu. La celebració d'una diversitat incapaç de comunicar-se amb el seu entorn és nociva perquè perpetua les bases d'exclusió, en el sentit de fomentar la visió del món d'ells contra nosaltres, sense cap contacte possible. A més, **en un país com Catalunya, que surt sovint d'episodis de molta repressió, el coneixement i el reconeixement de l'especificitat d'aquest territori és bàsic**.
- b) **El treball en l'àmbit de COMUNICACIÓ que hauria de fer Barcelona és connectar millor les diverses esferes que coexisteixen en aquest espai que no pas sempre troben la manera de col·laborar**. Aquesta mateixa iniciativa de la regió metropolitana de convocar els experts en diverses qüestions i publicar les contribucions en una web institucional negligeix, per exemple, tota la possibilitat de divulgació i debat obert que oferiria connectar aquesta reflexió amb les xarxes ja existents, siguin les universitat, les institucions culturals o bé els mitjans de comunicació especialitzats. Per a ningú, ni per mi mateixa, escriure amb una finalitat política no és escriure lliurement, amb amplitud d'horitzons. El poder polític hauria d'aprendre a escoltar més i millor el batec del carrer, de les aules, dels debats intel·lectuals sense condicionar-lo. Hi ha la dita que si Mahoma no vol anar a la muntanya, la muntanya ha de venir a Mahoma. **A Catalunya, i especialment a tota la regió metropolitana, les últimes dues dècades han estat molt convulses**. La "muntanya" s'ha aixecat moltes vegades per anar a veure el poder i no ha estat gaire escoltada, la idea d'una "majoria silenciosa" encara perdura i condiona les decisions perquè permet desmentir i ignorar el soroll eixordador d'algunes demandes. Per això el poder ha d'aixecar-se i anar a veure què passa, intentar-ho comprendre. **Eleva a la categoria de representants a pensadors o activistes escollits a dit no és escoltar el poble**. Per aclarir les categories recomano estudiar el clàssic text de G.C. Spivak, "Poden parlar els subalterns?" recentment traduït al català per la revista L'Espill (PUV, 2020) i sobretot la diferència que va establir Marx entre "vertreten" i "vorstellen".
- c) **Per crear aquella INNOVACIÓ de la qual parla Lotman cal impulsar més que mai els projectes transversals, que connectin les disciplines i obrin les ments**. La pandèmia en aquest últim any i l'accelerada evolució tecnològica en les últimes dècades han fet visible la

persistència d'un pensament irracional, basat en creences i suposicions, amb alguns efectes realment nefastos. **Per impulsar un nou discurs que pugui recuperar i consolidar els valors de la racionalitat, cal construir els ponts entre les disciplines més directament involucrades en aquests canvis** —com la medicina o l'enginyeria informàtica— i fer-les partícips en la reflexió teòrica sobre la societat. Si hi ha moltes persones que dubten en vacunar-se contra la COVID, encara hi ha més persones que creuen que un algoritme és un ens màgic, el funcionament del qual és indestruïble per a la ment humana (sic!). Un exemple d'aquest enfocament nou podria ser el Màster per als Reptes Contemporanis que desenvolupa UOC sota la direcció de Marina Garcés. Són activitats que d'entrada han de ser limitats a cercles d'especialistes, però és on es generen les idees i perspectives que poden arribar a tenir un gran impacte social. **El saber és bé més preuat i cal cultivar-ho sistemàticament, amb exigència i perseverança.**

Nota. Les opinions expressades per les persones autores són a títol personal i no necessàriament representen la visió del PEMB.

Els reptes de Barcelona Demà: cultura

Cicle de la Metròpoli Intel·ligent.

Autoria: Montse Friasch, periodista i crítica especialitzada en arts visuals

Data: 11/05/2021

Resum:

Aquesta és una radiografia dels agents que en aquests moments porten a terme una activitat cultural destacada a les ciutats que conformen la Regió Metropolitana i que podrien ser susceptibles de formar part de sinèrgies i xarxes per impulsar la cultura a tota la zona i el flux d'usuaris en totes les direccions entre municipis i en relació amb la ciutat de Barcelona. Malgrat els desequilibris, diversitat i complexitat d'un territori de 5 milions d'habitants, existeixen infraestructures i iniciatives més o menys suficients per poder traçar un pla de cohesió cultural de tota l'àrea, sempre tenint en compte que és necessari capgirar la situació endèmica de manca de recursos econòmics i humans en el sector. S'assenyalen també les dinàmiques de connexió que ja existeixen entre agents culturals -com les xarxes museístiques, per exemple- que podrien ser un punt de partida i un model vàlid de coordinació i col·laboració de cara al futur. Els esdeveniments transversals i interdisciplinars i els centres que integrin la formació de creadors i la producció de projectes, com les anomenades Fàbriques de Creació, per exemple, són un tipus d'iniciativa a tenir en compte i aporten un caràcter participatiu i obert a l'activitat cultural. Amb la consciència que Barcelona mai deixarà de tenir un paper de lideratge en el conjunt de la Regió, s'apunta també la necessitat d'una voluntat política ferma d'impuls a la cultura per part de la totalitat dels municipis que conformen la Regió Metropolitana.

Les grans ciutats generen tant forces centrífugues com centrípetes. Atrauen iniciatives i impulsos productius cap endins i a la vegada les poden arribar a expulsar. No obstant això, de la unió de les direccions contràries de les dues forces en pot sorgir un equilibri enriquidor i beneficiós tant pel que hi ha dins com a la corona externa de la ciutat. La Regió Metropolitana de Barcelona no té pocs reptes en aquest sentit de cara al futur. **La cultura, malgrat les quatre dècades de democràcia, és un dels àmbits que més ha costat de construir i articular al llarg d'aquests anys**, sobretot pel que fa al sector públic, en una zona que ha de donar servei a 5 milions d'habitants. En alguns casos va costar molt que s'acabessin i/o rehabilitessin i comencessin a funcionar nous equipaments com és el cas de les peripècies per arribar a tenir a punt el Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) o el Museu d'Art Contemporani de Barcelona (Macba). A més, la desorientació i incertesa en unes polítiques culturals que han depès massa dels canvis dels govern en totes les administracions públiques i la infradotació econòmica que pateix la cultura de manera endèmica han obstaculitzat que el teixit cultural de la zona s'hagi desplegat amb fluïdesa. **Les reflexions i debats sobre la cultura cauen en terreny erm quan no existeixen polítiques culturals clares i decidides per part de cap administració.**

L'articulació d'aquest teixit en una àrea densament poblada i gens homogènia - encara que ho pugui semblar en alguns moments, sobretot en el cas de les anomenades "ciutat dormitori"- no és fàcil però la situació no és per fer una anàlisi basada en el catastrofisme perquè poc a poc han anat sorgint iniciatives i moltes des de la mateixa societat civil, que són un èxit i que s'ha d'anar en compte que no es posi en perill la seva continuïtat. D'altra banda, malgrat alguns desequilibris, sobretot en proporció al nombre d'habitants que hi ha en algunes zones de la Regió Metropolitana de Barcelona, existeixen infraestructures més o menys suficients per poder traçar un pla de cohesió cultural de tota l'àrea. **Evidentment, que calen nous equipaments i iniciatives en ciutats amb menys activitat cultural, però és urgent capgirar la situació de la manca de recursos econòmics i humans en el sector.** Una anàlisi pormenoritzada de moltes de les infraestructures i iniciatives culturals de tot el territori metropolità, incloent Barcelona, que de segur contrastaria la hipòtesi de que part de l'activitat cultural funciona de manera precària i es sosté/ sobreviu gràcies al voluntarisme i sobreesforç del seus agents i sobretot dels creadors.

D'altra banda, **tampoc s'han d'abandonar ni deixar morir les xarxes i dinàmiques de connexió que ja existeixen a través de convenis estables i no només circumstancials que permetin la continuïtat dels projectes**, tant en l'àmbit públic com en el privat. **La visió a mitjà i llarg termini és fonamental**, com s'ha demostrat en plans culturals de gran èxit i implantació en el territori com, per exemple, el pla de la Xarxa de Biblioteques Municipals de la Diputació de Barcelona. Però **el paper del sector públic en l'articulació d'aquestes sinèrgies ha de ser crucial**. També seria imprescindible la necessitat d'augmentar els patrocinis privats però aquesta és una altra qüestió en un país amb poca tradició en aquest sentit i amb una mancança terrible com és l'absència d'una llei de mecenatge amb cara i ulls que necessitaria d'un estudi al marge.

Una iniciativa recent, precisament, es configura com un esdeveniment cultural amb voluntat metropolitana i intercomarcal que poc a poc es va consolidant. Es tracta del **Festival Dansa Quinzena Metropolitana**, en el qual participen deu municipis de la Regió i que ja ha arribat a la seva quarta edició el 2021 i ja es prepara per a l'edició de l'any vinent. En la darrera convocatòria, que va tenir lloc del 5 al 21 de març, el festival es va celebrar a diversos espais de Badalona, Barcelona, Cornellà, el Prat, Esplugues, l'Hospitalet, Sant Cugat, Santa Coloma,

Terrassa i Viladecans, amb una programació que inclou 240 activitats al voltant de la dansa, amb espectacles per a tots els públics, així com conferències, tallers i cinema sobre dansa en línia, a través de la col·laboració amb el festival Choreoscope i la plataforma Filmin. Fins a quin punt aquest festival pot servir de model per a d'altres esdeveniments culturals semblants a nivell metropolità? I sobretot, **una activitat com aquesta, contribueix a augmentar la mobilitat de l'usuari cultural entre ciutats -per exemple, des de Barcelona cap enfora- o simplement s'afegeix a l'oferta cultural de cada municipi, sense provocar un flux interurbà significatiu?**

L'experiència del Festival Dansa Quinzena Metropolitana pot ser un bon laboratori per a experiències metropolitanes futures, que sempre necessitaran de la complicitat i voluntat expressa dels municipis implicats, raó per la qual és prioritari consolidar o alguns casos crear pràcticament des de zero les polítiques culturals locals, que **en moltes ocasions depenen massa dels vaivens electorals i de la manca de voluntat política per a impulsar, la que acostuma a ser sempre la germaneta pobre de qualsevol pressupost públic: la cultura.**

En aquest sentit, una altra experiència que pot arribar a ser una referència cultural conjunta a nivell metropolità és la celebració de la biennial d'art contemporani Manifesta 15 el 2024, que es va anunciar a finals de l'any 2020. La **Manifesta 15**, que cada dos anys i des del 1996 té lloc en una ciutat europea diferent, tindrà com a seu Barcelona però també a deu subseus més de la Regió Metropolitana: Mataró, l'Hospitalet de Llobregat, Terrassa, Badalona, Sabadell, Sant Cugat del Vallès, Cornellà de Llobregat, el Prat de Llobregat, Granollers i Santa Coloma de Gramenet. L'anunci que **la biennial Manifesta 15 serà un esdeveniment descentralitzat i es desplegarà a través d'onze municipis**. Aquesta ha estat segurament la decisió que més bona acollida ha tingut d'aquest anunci, que d'entrada no ha estat exempta de polèmica ni reticències per part d'alguns sectors artístics. Malgrat això, tant l'organització prèvia de l'esdeveniment com la seva execució final, l'experiència de la Manifesta 15 **serà també un laboratori -en aquest cas a gran escala i amb ressò internacional- de com es poden arribar a configurar col·laboracions conjuntes a nivell metropolità.**

Especificitats valuoses

Amb la consciència que Barcelona no deixarà mai de ser motor fonamental de tota l'activitat cultural de la Regió Metropolitana de Barcelona, és imprescindible ancorar els centres i esdeveniments consolidats que formen part de la idiosincràsia de cada lloc, tant a nivell local com comarcal. Només d'aquesta manera serà més fàcil crear xarxes i complicitats que acabin enriquint a tothom. L'especificitat i la heterogeneïtat no es poden deixar de banda perquè és precisament aquesta diversitat de propostes la que enriqueix la xarxa i sobretot la que evita repeticions que podrien afectar encara més la mobilitat de públic entre els diferents municipis metropolitans.

En aquest sentit, **els museus i centres d'interpretació locals**, per exemple, que conserven, estudien i difonen la història i el patrimoni de les ciutats incloses en la Regió Metropolitana de Barcelona, **han de ser centrals en la configuració cultural del lloc però també han de tenir una visió panoràmica cap a les ciutats veïnes**, sobretot en el cas de les capitals o co-capitals de comarca però també ser capaços d'atraure el públic de Barcelona. Un exemple de com pot irradiar un centre cultural de dins cap a enfora podria ser la Fundació Palau i Fabre de Caldes d'Estrac, que en aquest cas no està dedicada a un tema "local"

sinó que se centra a la figura d'un personatge central en la cultura catalana com és el poeta Josep Palau i Fabre.

Hi ha d'altres casos interessants que il·lustren com des de museus locals, de vegades de petites dimensions i malauradament infradotats, aconseguixen un interessant equilibri entre allò local -amb un interès concret de vetllar pel patrimoni de la ciutat- i allò més, diguem-ne, d'interès general. Sense perdre mai de vista la connexió amb l'entorn més pròxim, impulsen activitats que apel·len a un públic d'arreu i generen debats que no es queden en el context pròxim. Es tractaria d'un esquema basats en cercles concèntrics. **Són institucions que fan un esforç molt important, cadascuna en la seva dimensió i context, per mantenir la imbricació en el teixit local.** És el cas, per exemple, del Museu d'Art de Cerdanyola del Vallès, el Museu-Arxiu Tomàs Balvey de Cardedeu, el Museu Abelló de Mollet, el Museu d'Art de Sabadell, el Museu de Granollers, el Museu Can Tinturé i el Museu de la Ceràmica La Rajoleta d'Esplugues, el Museu Palau Mercader de Cornellà, el Museu de Gavà, el Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú, el Museu de Mataró (amb totes les seves extensions) o el Museu de Badalona.

En el cas de les comarques amb tradició de turisme intern com el Garraf, el Maresme o l'Alt Penedès, el flux del públic extern ja funciona de manera natural en moltes de les seves iniciatives culturals. Els Museus de Sitges, el Museu Thermalia de Caldes de Montbui o el Vinseum de Vilafranca del Penedès són exemples de l'equilibri entre el flux intern i extern de públic

En els cas dels museus s'ha d'anomenar l'esforç que fan les xarxes museístiques que van més enllà dels confins metropolitans i que també intenten compensar equilibris com [la Xarxa de Museus d'Art de Catalunya](#), la [Xarxa de Museus Locals de la Diputació de Barcelona](#) o iniciatives com el [Programa d'Arts Visuals](#), també de la Diputació, que conceptualitza i produeix exposicions d'art contemporani. **Les sinèrgies que han generat aquestes xarxes, que insisteixo, necessitarien de més recursos per desplegar accions més contundents, es poden aprofitar per a accions conjuntes futures a nivell metropolità.**

De la mateixa manera hi ha esdeveniments culturals que també mantenen un excel·lent equilibri entre el seu arrelament a la tradició i col·lectius locals però també tenen vocació d'anar més enllà. Hi ha dos exemples de festivals dedicats a l'àmbit de la imatge, que malgrat tenir magnituds diferents, que il·lustren aquesta voluntat. D'una banda, a Granollers, el [festival Panoràmic](#), que es defineix com un certamen dedicat al "cinema, la fotografia i més", té, en canvi un tarannà multidisciplinar al voltant de la imatge fixa i la imatge en moviment, amb disciplines que van de la fotografia al cinema, el vídeo, la instal·lació i altres pràctiques visuals contemporànies i programa exposicions, projeccions, debats, tallers i conferències en diversos espais de Granollers, seu central de l'esdeveniment, però també inclou actes i exposicions a Barcelona. El Panoràmic arribarà a la tardor del 2021 a la seva cinquena edició.

Un altre certamen, amb una història i una dimensió més petita, dedicat a la imatge és el [festival Lumínic](#), centrat bàsicament a la fotografia d'autor, i que té la seva seu a Sant Cugat del Vallès. En aquest cas, el certamen compta només amb dues edicions però en la darrera corresponent al 2021, ha portat tres de les seves exposicions a Barcelona. Tant el Panoràmic com el Lumínic, també tenen en comú comptar amb el suport organitzatiu de les corresponents administracions municipals però estan gestats i impulsats per equips de professionals en la

matèria: l'escola Grisart en el cas del Panoràmic, i la plataforma Lumínic, pel que fa al Luminic. Impulsats des de la perifèria de Barcelona, els dos festivals incorporen espais de la ciutat i d'aquesta manera amplifiquen la seva influència.

En l'àmbit dels espectacles i les arts escèniques, la Regió Metropolitana de Barcelona genera esdeveniments que també tenen una dimensió que va més enllà del context local. No podem deixar de banda autèntics fenòmens culturals, sobretot per mantenir-se llargament en el temps d'una manera digna. Un bon exemple és l'[Associació Amics de l'Òpera de Sabadell](#), que porta gairebé quatre dècades produint i programant espectacles d'òpera, més enllà de la potència indiscutible del Gran Teatre del Liceu. Al llarg de la seva història, aquesta associació ha realitzat més de 900 espectacles, que s'han representat no només a Sabadell, sinó a teatres d'arreu de Catalunya (nombrosos a la Regió Metropolitana), de l'Estat espanyol i fins i tot a nivell internacional. És un altre exemple d'iniciatives culturals sorgides a partir de l'empenta de la societat civil, amb l'ajut de les administracions i de patrocinis privats, que no poden quedar al marge en qualsevol planificació de polítiques culturals a mitjà i llarg termini.

En l'àmbit de la música i la dansa, no podem deixar d'esmentar iniciatives que ja tenen una trajectòria importantíssima com el [Festival de Jazz de Terrassa](#), també amb 40 anys d'història; el [Festival Internacional de Blues de Cerdanyola](#), que porta celebrant-se gairebé fa 30 anys; o el [Festival Altaveu de Sant Boi de Llobregat](#), que arribarà a la seva 32ena edició el 2021. Més jove és, per exemple, el festival [Dansòmetre](#) de Vilafranca del Penedès, que ha arribat a la seva quarta edició, i dedicat no només a l'exhibició d'espectacles de dansa, sinó també a la formació. Ni tampoc podem deixar de banda un dels esdeveniments culturals veterans de nivell internacional que genera una important mobilitat pel que fa als espectadors: el [Festival Internacional de Cinema Fantàstic de Catalunya](#), que té lloc des del 1968 a Sitges.

Transversalitats

La transversalitat i el trencament de disciplines en matèria cultural forma part ja intrínseca de les pràctiques creatives contemporànies i aquest és un aspecte que no es pot obviar actualment. Un bon i pioner exemple d'aquesta manera de fer és el [Festival Terrassa de Noves Tendències](#), dedicat als nous llenguatges artístics i que ja té gairebé vint anys d'existència. El festival es defineix a partir de mots com "provocació, incomoditat, experimentació, diversió i, també, vulnerabilitat". És ja un certamen consolidat que també ha engegat un programa d'acompanyament a artistes residents amb la finalitat de donar-los espai, temps, eines i mitjans per desenvolupar nous projectes de creació que es presenten en el marc del festival.

El suport a la producció i a la realització de projectes per als creadors unit a l'exhibició i difusió és un dels trets de les anomenades *Fàbriques de Creació*, un tipus d'infraestructura que ha tingut un desplegament important i exitós, per exemple, a Barcelona amb una [xarxa d'espais](#) impulsada des del mateix Ajuntament de la ciutat. **Tenint en compte la gran quantitat d'arquitectura industrial en desús disponible a la Regió Metropolitana de Barcelona i amb la riquesa arquitectònica que suposa la conservació d'aquests edificis, les fàbriques de creació poden ser centres fonamentals per aglutinar bona part de l'activitat cultural de municipis, amb processos participatius, oberts a tota la ciutadania i que poden generar fluxos de mobilitat interessants entre les diverses ciutats.**

Exemple de la vitalitat que aporten aquest tipus d'infraestructures és la [Fàbrica d'Arts Roca Umbert de Granollers](#), espai absolutament interdisciplinari que aglutina espais per a les arts escèniques, sales d'exposició, espais per activitats diverses i tallers i residències. L'espai, de 20.000 metres quadrats i que va començar a destinar-se a usos culturals el 2002, acull empreses i entitats de tot tipus. Un altre model de fàbrica de creació molt vàlid per inspirar futurs projectes és [L'Estruch](#) de Sabadell, que dona suport als creadors de dansa, teatre, circ imatge, arts visuals de tot Catalunya i de la resta de l'Estat i, fins i tot, internacionalment, amb una especial atenció a l'entorn de la creació artística emergent. Ja hi ha iniciatives, molt embrionàries encara, per crear noves infraestructures amb més o menys aquest model. A Ripollet un grup de ciutadans, per exemple, ha llençat la idea d'un futur centre d'art interdisciplinari que doni acollida a joves creadors.

Un altre model de suport a l'exhibició i a la producció és el que, impulsat estratègicament des de l'administració municipal, ha portat a terme l'Hospitalet del Llobregat, amb el programa anomenat [Districte Cultural](#). En una àmplia zona de la ciutat, s'ha donat suport a la instal·lació d'estudis d'artistes i creatius, locals d'assaig i de música en viu, galeries d'art, espais de producció audiovisual, estudis de disseny, arquitectura i publicitat, tallers de disseny de moda i de joies, etc. També s'han aprofitat espais industrials en desús i antics tallers dels barris. Tot aquesta infraestructura s'ha afegit al teixit cultural ja existent a la ciutat com el Museu de l'Hospitalet o el centre d'art Tecla Sala.

En tota aquesta panoràmica i en aquest retrat, per força esbiaixat, de la situació cultural a la Regió Metropolitana de Barcelona es fa evident que la voluntat política de les administracions locals en l'articulació d'un programa cultural coherent i amb perspectiva col·lectiva entre municipis de la zona és fonamental. Si a moltes ciutats encara no hi ha una programació cultural amb cara i ulls, serà molt complex crear una xarxa d'abast metropolità amb cara i ulls i que no es quedi com una experiència aïllada o com un programa pilot. També es necessària la bona disposició de Barcelona per generar col·laboracions conjuntes i descentralitzades. La feina que queda és ingent.

Nota. Les opinions expressades per les persones autores són a títol personal i no necessàriament representen la visió del PEMB.

Com hauria de ser o com hauria de canviar la cultura metropolitana per a esdevenir un element clau en la divulgació de la ciència i el coneixement?

Cicle de la Metròpoli Intel·ligent.

Autoria: Pau Alsina. Professor i Investigador de la UOC. @paualsina

Data: 07/06/2021

El primer que hem de tenir en compte és justament la **pròpia definició de Cultura**. Què inclou i què exclou allò que anomenem com a “Cultura”? Aquesta qüestió sempre ha estat tema de debat, doncs segons com la defineixis o l’acotis obtindràs uns o altres resultats, relegant a l’ostracisme certes pràctiques i entronant d’altres com a hegemòniques i dignes de tenir en compte. Hi ha un llarg historial de definicions i oposicions tals com alta o baixa cultura, central o perifèrica, popular o hegemònica, alternativa o tradicional, artística o científica, comercial o deficitària, i també seriosa o banal. Però quan parlem de definició no ens referim a la mera descripció acadèmica o teòrica sinó especialment a com *de facto* **es defineix sobre el terreny**, a tot arreu on la cultura se suposa que ha d’estar present. I d’aquí ens porta a una altra qüestió, on és que ha d’estar present la cultura? És solament en els espais que anomenem com a **espais de cultura**? I altre cop aquí ens trobem amb el joc solipsista que als espais de cultura es practica una o altre definició del que és cultura, i que segons com la defineixis veuràs cultura a més o menys espais, del tipus que siguin com per exemple els **centres socials, el espais d’educació, o els espais d’entreteniment**. Per tant, podem dir que justament mitjançant una simple ullada a la **programació** d’un o altre espai o centre de cultura, podem veure com es materialitza una o altre definició de cultura, que exclou a unes pràctiques i incorpora unes altres. I a vegades ens trobem que la cultura està o apareix allà on menys un se l’espera, en altres llocs que no pas justament els espais pròpiament dits de cultura. I és quan un no pot deixar de preguntar-se sobre l’enrevessat **joc d’inclusions i exclusions** de la nostre societat al llarg de la seva història.

Així que la següent pregunta que ens podem fer és fins a quin punt tenim assumit que la ciència i la tecnologia és part consubstancial, inherent i indefugible de la nostre cultura, i que, per tant avui **parlar de cultura passa indefectiblement per parlar de ciència i tecnologia**. Si avui podem assumir aquesta premissa és perquè ens hem adonat que la ciència i la tecnologia, a la seva manera i amb els seus mètodes, processos i engranatges, no ha deixat mai de tractar les qüestions que ens afecten de soca rel a tots i en múltiples direccions. Les respostes a les grans preguntes poder ser ben variades segons les disciplines des de les que es parteixen, però justament perquè són grans preguntes (o sovint ben petites i amb conseqüències de tot tipus) ens apel·len a tots d’una o altra manera.

La natura, l’espai, la humanitat, la vida, la matèria, l’univers, la terra, etc... ens impliquen a tots, i avui som conscients que no existeix sols una resposta parcial a problemes globals, sinó que es demanden **respostes de la més amplia magnitud per poder fer front als reptes complexos** als que ens enfrontem com a societat contemporània. I en les respostes possibles hi han d’estar convocats tant els experts com els no experts, tant els científics pròpiament dits com la ciutadania, doncs tots hi estem implicats. La comprensió progressiva de la nostre societat envers **l’obertura i diversitat dels agents implicats en la producció del coneixement** mitjançant processos com la ciència ciutadana, el coneixement obert, la cultura lliure o tants altres fenòmens vigents com exemplifica la mateixa viquipèdia, deixa clar que la visió que avui es té del coneixement va més enllà de la torre d’ivori tancada en si mateixa per endinsar-se en un fenomen coral, múltiple, obert, en permanent construcció i diàleg amb o a través de la societat i formant part consubstancial de la cultura.

I si seguim el fil de les preguntes que ens podem fer és, acceptant aquest primera premissa al voltant de la indefugibilitat de la ciència i tecnologia en la cultura, llavors **fins a quin punt la ciència i la tecnologia està integrada en el**

programes dels espais que anomenem de cultura i, de fet, en la nostra cultura com a un tot. Aparentment i potser per inèrcia un podria respondre ràpidament que està present a tot arreu, però és cert? És així a tot arreu? Som capaços d'integrar els diferents coneixements en la nostra quotidianitat? Podem veure les matemàtiques del nostre dia a dia, en el carrer, als museus, a les escales i les places dels barris? O la biologia en les plantes que ens rodegen als veïnats? O la física a les obres artístiques de les exposicions que anem a visitar o als concerts que solem escoltar? O a l'inrevés? Podem veure l'art de les matemàtiques tant com les matemàtiques de l'art? Si ens hi fixéssim, i haguéssim rebut una formació integrativa per a poder fer-ho, segur que aprendríem a veure aquestes connexions arreu, però **el coneixement segueix fragmentat en parcel·les de coneixement compartimentades** i separades a diferents edificis, programes, departaments i audiències amb funcionalitats i aproximacions ben diverses sense aprofitar justament el valor dels intersticis, del espais liminars, les fronteres borroses i difuses, allà on la intersecció, la hibridació o el mestissatge es converteix justament en tota superació de compartimentacions sui generis, que han prosperat per raons històriques, de poder, i per exemple d'economia o socials de variada índole.

Les arts precisament són pràctiques transversals i

ahora transversalizadores, coneixements integratius que parteixen d'una flexibilitat epistemològica i adaptabilitat inherent a la seva praxis. Està en la base de la formació per a artistes poder comptar amb aquestes competències i aquesta és la raó per la que les arts sempre s'han considerat com a un espai de llibertat, de creativitat lliure en la seva relació constructiva tant amb els diferents materials com amb els diferents discursos i àmbits de coneixement. Qualsevol material, així com qualsevol discurs, de l'àmbit que sigui, pot ser objecte d'una pràctica artística creativa, doncs tendirà a integrar coneixements i pràctiques en pro d'una idea artística vertebradora que incorpori, assimili o faci ús de tot allò que serveixi per als propòsits artístics plantejats. És per això que **parlar de les interseccions entre art, ciència i tecnologia és parlar del present, del passat i del futur de les arts** en totes les seves dimensions, doncs aquesta interrelació ha estat sempre present al llarg de la història de manera implícita o explícita. Així ha estat, i així segueix essent, sols cal parar-hi atenció i saber veure-ho, de la mateixa manera que poder aprendre a veure i entendre la presència de la ciència i tecnologia en la nostra quotidianitat més quotidiana.

El que sí és cert que ha succeït en les darreres dècades, amb un procés important d'acceleració a l'àrea metropolitana de Barcelona en els darrers anys i alhora a nivell Europeu i internacional, és **una tendència cap a una major conscienciació de la interdependència i necessitat d'interrelació dels diferents àmbits del coneixement**, des de la seva diferència però alhora des de la seva complementarietat i enriquiment mutu. I el que és realment interessant i esperançador és que es produeixi aquesta conscienciació des de diferents instàncies, siguin aquestes les administracions a diferents nivells, com les institucions artístiques i culturals, centres de recerca científica i tecnològica etc...però també al carrer, en la forma com el jove i la ciutadania en general s'adreça a les diferents pràctiques epistèmiques, a les arts, les ciències i les tecnologies, on cada cop més s'entenen menys les compartimentacions estanques.

Avui **parlar de la "tercera cultura"**, aquell denostat terme que durant dècades va servir per anomenar la necessitat de la superació de la separació entre la cultura artístic-humanística i la cultura científicotecnològica, **resulta del tot anacrònic** doncs més que dues cultures diferenciades, o fins hi tot oposades,

Com hauria de ser o com hauria de canviar la cultura metropolitana per a esdevenir un element clau en la divulgació de la ciència i el coneixement?

el que es percep progressivament al carrer és una multiplicitat de cultures, una explosió de perspectives, disciplines interconnectades que sovint es fa difícil ubicar i on les fronteres entre el que és i que no és no tenen tanta importància com solien tenir en tant en quant es generen justament quan son assenyalades com a tals. La superació de les compartimentacions esdevé quan una **visió més complexa, heterogènia i interconnectada del coneixement** esdevé l'impuls d'una realitat que es va materialitzant de facto mentre travessa la nostre cultura contemporània.

El repte doncs serà **donar-hi tota la cabuda que siguem capaços en la nostre societat**, assumir aquesta complexitat i actuar en conseqüència transformant les institucions culturals, artístiques, educatives, socials, o de recerca científica, fent que es traslladi als programes culturals i educatius, als programes de recerca i transferència, i allà on faci falta per dur a terme aquesta visió. I això no vol dir que ara tots hauríem de fer de tot, sinó que **des de la particular especificitat de cadascú caldria treballar per a la complementarietat dels àmbits de coneixement**, assumint aquesta tendència global cap a una comprensió més complexa de la nostre realitat per part de la societat. Les institucions han de poder **transformar les seves estructures** per a donar-hi cabuda, i això implica tant l'enderrocament dels murs mentals com dels físics respecte a les compartimentacions, siguin aquestes des de l'àmbit de les arts i les humanitats, del que es pot i no es pot parlar, com des de l'àmbit de la ciència i la tecnologia, del que entenem per divulgació i difusió, dels agents que intervenen i dels resultats esperats en aquest procés. El repte passa doncs primer per a **enderrocar compartimentacions i limitacions**, o fins hi tot auto-limitacions, per a després **bastir connexions, ponts, passarel·les que facin factible una interconnexió** natural, fluida i relaxada entre el que, de fet, sempre ha estat junt en el terreny de les preguntes a les que ens enfrontem.

Per començar sols cal parar atenció a grans exemples que tenim ben a prop, tant dels centres especialitzats en la divulgació científica com des de centres de cultura que han apostat per a una inclusió ben natural de la ciència i la tecnologia en la seva programació. Per exemple és el cas del **CCCB** mitjançant la seva línia d'exposicions Beta, tractant fenòmens com el canvi climàtic o la física quàntica des d'una mirada omnicomprendiva, hibridant les arts i el pensament amb les ciències i les tecnologies. O **Museus com el de Matemàtiques de Cornellà** on aprendre i comprendre les operacions matemàtiques bàsiques es converteix en un joc i tota una experiència que entra per tots els sentits i es converteix en transformadora per a petits i grans. A l'àrea metropolitana de Barcelona tenim exemples de bones pràctiques que han anat tendint a modificar les seves estructures per donar cabuda a aquesta visió, pensem en l'evolució del **Festival Sónar** que des dels espais de la Fira a l'Hospitalet i el seu apartat de **Sonar +D** ha anat progressivament incorporant al bell mig de la seva activitat a la ciència i la tecnologia no sols a través de les pràctiques artístiques sinó també obrint les seves capses negres, el mètodes i processos, els engranatges industrials que s'adhereixen al voltant de la innovació i la creativitat. La bona rebuda tant de la ciutadania, com dels experts i de les institucions de recerca i culturals, durant les dues edicions de les **Biennals de Ciutat i Ciència** és alhora un indicador clar de la transformació que està fent la societat en relació a la percepció de la ciència i la tecnologia.

Hi han molts més exemples a tenir en compte però aquest en son sols una mostra rellevant des dels que poder observar l'evolució i inspirar-nos en els canvis a projectar en el futur. La creació recent a Catalunya de **Hac Te, el hub d'art, ciència i tecnologia** impulsat per 9 institucions com son la Universitat Oberta

Com hauria de ser o com hauria de canviar la cultura metropolitana per a esdevenir un element clau en la divulgació de la ciència i el coneixement?

de Catalunya (UOC), la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC), Fira de Barcelona, l'Institut de Ciències Fotòniques (ICFO), el Barcelona Supercomputing Center (BSC), Barcelona Tech City, Hangar, la New Art Foundation i el Barcelona Institute of Science and Technology (BIST) és tota una fita en aquesta direcció.

Avui podem constatar que hi ha una **gran quantitat i diversitat d'agents repartits per tota l'àrea metropolitana de Barcelona** que porten anys activament treballant en projectes de composició de sabers des de la intersecció (explícita o implícita) entre art, ciència, tecnologia i societat (ACTS) amb perspectives molt variades i contextos ben diferents. El **camí cap a la difusió de la ciència i la tecnologia passa fonamentalment per la integració d'aquestes al bell mig del nostre imaginari cultural**, arrelant tan en connexió amb les arts com amb la societat en tots els seus estrats. Pensar la ciència, sentir-la, viure-la, construir-hi discursos, somnis i imaginaris que retornin les preguntes que l'esperonen a la societat, obrint-ne d'altres i compartint el desig per conèixer i comprendre el món i l'univers sencer.

Ha passat ja més d'una dècada des que es va publicar el "Llibre Blanc d'Art, Ciència i Tecnologia a l'Estat Espanyol "(2007), l'informe de la Fundació Espanyola de Ciència i Tecnologia que va realitzar una **cartografia i anàlisi de tots els agents i projectes implicats en el desenvolupament d'aquest àmbit transversal**, amb els seus conseqüents propostes d'accions a desenvolupar. Sense entrar a analitzar què es va incloure i excloure per aquell llavors en aquest informe el cert és que bastants coses s'han transformat durant aquest temps, així com han desaparegut molts agents i aparegut altres nous, renovant l'escena estatal, aportant noves perspectives i mostrant la complexitat, diversitat i vitalitat de l'àmbit.

A nivell internacional, recents publicacions com "Technology, Design and the Arts- Opportunities and Challenges"(2020), "Creating ArtScience Collaboration Bringing Value to Organizations"(2019), "Art, design and technology: collaboration and implementation "(2017), o informes públics com " The Role of the Arts in the Digital Transformation "(2020), l'informe mundial GUNI" Humanities and Higher Education: Synergies between Science, Technology and Humanities"(2019) o " The Grid: connecting artists and Technologists "(2019) i tants altres aporten **noves anàlisis des d'un renovat impuls que aposta pel valor de la inter / multi / trans / anti-disciplinarietat**. A nivell estatal, l'encara inèdit informe sobre "Arts, Sabers i Societat" (2021) de la Fundació Daniel i Nina Carasso actualitza i estén l'anàlisi i diagnòstic de ACTS des de noves perspectives, donant compte dels canvis produïts i de els reptes actuals, així com també llança una gran varietat de propostes estratègiques per contribuir a el seu impuls. Aquests en son uns quants estudis clau que s'afegeixen a la llarga llista d'anàlisis i informes de tot tipus que relaten quelcom que fa dècades que les societats complexes han incorporat en la seva praxis però que **no sempre les institucions han sabut incorporar adaptant les seves estructures a les transformacions** en curs.

Hi han hagut molts aprenentatges i de molts tipus en aquest procés, el primer és la **constatació de fins a quin punt es tracta d'una escena heterogènia** on hi ha universitats, centres culturals i artístics, centres tecnològics i científics, col·lectius i individuals treballant en situacions molt diferents però compartint sovint maneres de fer relacionades. Darrerament proliferen a Catalunya i a l'Estat una diversitat de discursos que cerquen emmarcar aquesta heterogeneïtat constitutiva. El renovat discurs al voltant de **l'Humanisme Tecnològic**, l'aposta estratègica per tal de

Com hauria de ser o com hauria de canviar la cultura metropolitana per a esdevenir un element clau en la divulgació de la ciència i el coneixement?

reflexionar sobre l'impacte de les tecnologies a la nostra vida, tot redefinint-les des de les Humanitats centrades en els aspectes ètics associats, representa un impuls discursiu important des de les administracions.

El **suport d'aquestes administracions**, d'una costat o l'altre, ha continuat sent intermitent, amb intervencions que han potenciat el seu desenvolupament però sense generar un canvi substancial en les polítiques culturals ni de recerca, tot i que la percepció positiva del benefici d'aquestes pràctiques segueix creixent. Especialment a Europa podem veure com moviments com la **New European Bauhaus** s'estén per tot arreu aplegant l'àmbit dispers de la creativitat transversal i integradora a la que fa referència, tal i com fan altres programes com els programes **STARTS** europeus, que explícitament cerquen connectar la ciència amb les arts, per posar alguns exemples. La pròpia naturalesa transversal d'aquestes pràctiques ha facilitat la proliferació d'iniciatives en diferents contextos, però **segueixen sent necessaris processos i dispositius** que contribueixin a l'enfortiment dels sovint fràgils vímets que configuren i sostenen aquest tipus d'activitats i projectes.

Així doncs, després d'aquestes darreres reflexions, creiem que els canvis que cal impulsar per tal que la cultura metropolitana esdevingui un element clau en la divulgació de la ciència i el coneixement passen per **7 diferents punts claus** que es resumeixen en una sola paraula - **interconnexió** - en les seves diferents vessants. Interconnexió **entre coneixements i disciplines** de les ciències i tecnologies amb les arts i humanitats, per tal de centrar-se en les preguntes i els reptes. Interconnexions **entre les institucions de** recerca i difusió científica, culturals i artístiques, docents i industrials, o societat civil, bastint ponts entre comunitats. Interconnexions **entre els diferents àmbits de la cadena de valor** sigui difusió, recerca, transferència, o producció o formació. Interconnexions **entre els agents i les xarxes** locals i metropolitanes en relació a les estatals i internacionals. Interconnexió **d'estructures per a transformar-les** i generar-ne de noves. Interconnexió **entre els àmbits virtuals i presencials** facilitant els formats i les dinàmiques híbrides. Però sobretot, interconnexió **entre els diferents municipis del territori metropolità** en base a la interdependència d'uns i altres, posant en valor i potenciant el teixit i agents ja existents. Tot un repte amb un enorme potencial de transformació estructural de llarg **abast i impacte** major al territori i la ciutadania.

Nota. Les opinions expressades per les persones autores són a títol personal i no necessàriament representen la visió del PEMB.

Com hauria de ser o com hauria de canviar la cultura metropolitana per a esdevenir un element clau en la divulgació de la ciència i el coneixement?

**Barcelona
Demà**

**Compromís
Metropolità 2030**

**Pla Estratègic
Metropolità
de Barcelona**

**#CompromísMetropolità
@pembarcelona**

Pla Estratègic Metropolità de Barcelona
Canòdrom - Ateneu d'Innovació Digital i Democràtica
C/ Concepció Arenal 165
08027 Barcelona
Tel. +34 93 318 70 51